

Äldreomsorgen – en aktuell historia

RECENSERAD BOK

PER GUNNAR EDEBALK

Studentlitteratur, Lund, 2022

Eskil Wadensjö

Under Coronaåren kom villkoren i äldreomsorgen att uppmärksammas. De som hade olika typer av äldreomsorg i form av boende eller hemtjänst blev smittade i större utsträckning än andra och om de blev smittade fick de oftare allvarigare konsekvenser. Men också de som arbetade inom äldreomsorgen blev oftare smittade. De kunde ju heller inte som många andra arbeta hemifrån. Det blev också större uppmärksamhet om villkoren för de som arbetade inom sektorn än åren närmast tidigare, kanske inte minst för dem som arbetade inom hemtjänsten. Hemtjänsten är en sektor med hård arbetsmiljö och stor personalomsättning. Dessa erfarenheter leder vidare till en fråga om hur arbetsmarknaden inom detta område har vuxit fram och utvecklats. Svaren på denna och flera andra frågor relaterade till detta ämne går att finna i Per Gunnar Edebalk, *Äldreomsorgen – en aktuell historia*. Boken ger en mycket bra genomgång av hur äldreomsorgen har utvecklats sedan början av 1900-talet och därmed också mycket värdefull information om hur denna del av arbetsmarknaden har utvecklats.

Bokens startpunkten är de första båda decennierna av 1900-talet. Då var huvudregeln att vuxna barn hade plikt att vårda sina åldriga föräldrar – anhörigvård var huvudregeln (denna plikt kvarstod länge och avskaffades formellt först 1956). För de som inte hade vuxna barn kunde stå för vården gällde fattigvård. Den kunde ske i som utackordering, auktionering, rotegång eller

FÖRFATTARE

Eskil Wadensjö, Institutet för social forskning,
Stockholms universitet, eskil.wadensjo@sofi.su.se

DOI: <https://doi.org/10.58236/aa.25550>

© Författaren/författarna. Detta är en Open Access-artikel som distribueras enligt Creative Commons, licens CC-BY 4.0

i olika former av anstalter: fattigstugor, fattighus och fattiggårdar. År 1914 infördes den allmänna pensionen efter att ha beslutats av Riksdagen året innan. Det gjorde att många äldre fick en bättre ekonomisk situation. Än viktigare var kanske 1918 års fattigvårdslag. Det innebar ett krav på att kommunerna skulle driva kommunala åldershem (några kommuner hade börjat göra det redan tidigare). De blev den dominerade formen av äldreomsorg under de påföljande decennierna. Det etablerades också under mellankrigstiden särskilda boenden för äldre innebärande eget boende men med olika former av service.

Under slutet av 1940-talet och början av 1950-talet blev ålderdomshemmen starkt kritiserade inte minst av Ivar Lo-Johansson i ett antal artiklar i tidskriften *Tiden* 1949 och i boken *Ålderdoms-Sverige* som publicerades 1952. Reaktionen på kritiken blev att hemmaboende med hemhjälp etablerades som den dominerande lösningen. De hemhjälsarbetande blev främst timanställda hemmafruar, som fick låga löner för sitt arbete. För de som inte kunde klaras med denna typ av politik – de som var allvarligt och långvarigt sjuka eller funktionshindrade – blev lösningen långvård och sjukhem.

Under 1970-talet och senare skedde förändringar av olika slag. Istället för timanställda hemmafruar blev det vårdpersonal med lön enligt avtal som skötte hemhjälp. Det framfördes också kritik av hemhjälpstjänsten för att den ledde till att de äldre blev socialt isolerade. Det skedde som svar bland annat en utveckling av andra lösningar än hemhjälp som olika former av boende för äldre som servicehus. Anhörigstöd infördes som en möjlighet till ekonomiskt stöd för de som vårdar äldre familjemedlemmar. Det har också under de senaste decennierna skett är en omfattande privatisering av olika former av vård med åtföljande komplikationer.

Boken visar mycket intressant och pedagogiskt på utvecklingen av äldreomsorgen under ett sekel och vilka konsekvenser den har fått för de äldre och indirekt också för hur arbetsmarknaden har förändrats för de som arbetar inom sektorn. Utvecklingen har gått från en betoning av ålderdomshem via en stark betoning av hemhjälp till en blandning av äldreboende och hemhjälp.

Vad kan då komma att hända framöver på detta område? Sverige har som andra länder en åldrande befolkning. Det innebär att även om hälsotillståndet vid given ålder förbättras, så kommer fler äldre att behöva vård och stöd i olika former. Det innebär också att fler kommer att vara anställda på denna del av arbetsmarknaden. Det är viktigt att undersöka hur villkoren är för de som arbetar i denna sektor. Hur är yrkesutbildningen för de arbetsuppgifter de har utformats och förändrats, och hur är arbetsvillkoren och lönerna för de som arbetar i äldreboenden och i hemtjänsten? Och det vore också av värde att undersöka villkoren för de som vårdar äldre och har anhörigstöd. Det är oftast kvinnor som gör det, och många gör det troligen genom att minska omfattningen av sitt förvärvsarbete, vilket i sin tur kan leda till att de får lägre pensioner.